

**Oborové strategie nezávislého
tanečního a pohybového umění**

Příloha č. 2

**Rozvoj znalostí
v oblasti nastavení
systémů a modelů
fungování oboru
v České republice
i v zahraničí**

 Vize tance

www.vizetance.org

 Vize tance

za finanční podpory

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

 **MINISTERSTVO
KULTURY**

Obsah

<i>Úvod</i>	<i>3</i>
<i>Teorie a výzkum tance</i>	<i>5</i>
Teorie tance	6
Taneční výzkum	8
Problematické jevy v oblasti teorie a výzkumu tance	13
<i>Vybrané publikační možnosti</i>	<i>15</i>
<i>Závěr</i>	<i>18</i>

Úvod

V rámci oborové strategie došlo ke zmapování celkového systému současného tanečního umění od nejnižší úrovně, kterou tvoří jednotlivé taneční soubory, přes taneční instituce a festivaly, vzdělávací instituce až po úroveň nejvyšší, kterou zastupují jednotlivé orgány státní správy. Byly analyzovány možnosti rozvoje současného tanečního umění a podpora v rámci kulturní politiky. Součástí popisu fungování systému současného tance a pohybového divadla jako oboru je i snaha o nastínění nejmarkantnějších problémů, se kterými se obor potýká.

Oborová strategie se věnuje i předložení efektivních možností řešení těchto problémů. Tato příloha se intenzivně zabývá výzkumem teorií a výzkumem současného tance a pohybového divadla, jelikož tyto znalosti jsou pro rozvoj systémů a modelů fungování tohoto oboru v ČR zcela nezbytné.

1. Teorie tance a taneční výzkum

Každý praktický obor lidské činnosti potřebuje své teoretické zázemí, které mu poskytuje stabilitu a oporu v rozličnosti všech základních bodů jeho existence. V případě kreativní tvorby to platí dvojnásob, neboť teorie umění je jedním z nejpřirozenějších zdrojů umělecké inspirace, živým a produktivním kanálem interakce s vnějším světem, který poskytuje jak komunikační konektivitu, tak existenční kontext. Není teorie bez praxe a není praxe bez teorie.

- Teorie tance respektive teorie performing arts popisuje tanec a performing arts pro vnější svět i pro vnitřní potřebu oboru. Existuje jako jeho neoddělitelná součást a pokrývá veškerou jeho činnost skrze různé druhy záznamu faktického dění, zpracovává historii a zasazuje ji do kontextu, vytváří kritickou reflexi, analyzuje, zkoumá. Poskytuje ideovou inspiraci pro aktuální tvorbu i vize pro budoucnost. Je základem systematického oborového vzdělávání, vytváří definice pro obor a tím zásadně podporuje jeho kontinuální existenci a konkurenceschopnost. Je partnerem ve spolupráci s příbuznými uměleckými obory a jejich teoretickým zázemím.
- Teorie tance v českém prostředí uměleckého tance je zcela paralelně aktivní s existencí samotné umělecké praxe. Byli to taneční teoretikové, kteří už v první polovině minulého století iniciovali vznik systematického několikastupňového tanečního vzdělávání či v nedávné současnosti poskytl impulsy pro vznik oborových organizací nebo zajistili kontinuální existenci konkrétních tanečních scén (např. divadlo Ponec, Studio Alta aj.), nezávislých tvůrčích produkcí a tanečních skupin (například Pulsar, Tyhle ad.) či oborovou publikační aktivitu (Taneční aktuality.cz, Taneční zóna apod.).

- Jako zástupce teorie tance v ČR lze vnímat nejen aktivní taneční publicisty či uznávané taneční vědce či teatrology, ale i vybrané taneční pedagogy rozvíjející svou vlastní metodiku, experimentující choreografy, dramaturgy a tvůrce žánru performing arts a v neposlední řadě i významné produkční manažery tanečního a pohybového umění, pracovníky v kulturních organizacích, kteří svým lobbingem a organizační, statistickou a osvětovou činností podporují možnost existenční realizace oboru. Jejich pracovní funkce a činnost se stejně jako v taneční umělecké praxi velmi významně prolínají.
- Respektování taneční teoretici, kteří se věnují oboru současného tance a performing arts:
 - Yvona Kreuzmannová, Marie Kinsky, Lucie Hayashi, Zuzana Smugalová, Lucie Kocourková, Josef Bartoš, Daniela Machová, Nina Vangeli, Jitka Pavlišková, Petra Dotlačilová, Viktor Čech, Martin Maryška, Hana Strejčková, Hana Turečková, Alice Koubová Ladislava Petišková, Jana Návratová, Lucie Kašiarová, Zuzana Žabková., Adriana Světlíková, Mirka Eliášová, Jiří Lössl, Jan Malík, Jana Novorytová, Zdenka Brungot Svíteková, Bára Látalová, Jana Ryšlavá, Andrea Opavská, Petr Dlouhý a mnoho dalších.
- Funkční přístupy taneční teorie:
 - Orientace v komunitním prostředí tance a performing arts
 - Znalost tance jako řemesla včetně teorie pohybu
 - Analytický přístup a schopnost reflexe
 - Orientace v historickém a kulturním kontextu tance
 - Nadhled a schopnost „critical thinking“

Termín „Výzkum tance“ respektive taneční výzkum lze vnímat ve dvou rovinách:

- V první řadě se jedná o tanečně-vědní studia zahrnující tanečně-teoretické disciplíny jako taneční historiologie, antropologie, etnochoreologie, sociologie, taneční analýza a další. Taneční výzkum jako akademická disciplína se vyvíjí paralelně s existencí praktických tanečních studií na všech úrovních, bohužel bez relevantní popularizace neboli bez dostatečného zájmu odborné i laické veřejnosti. Hlubší studium modelů a teorie tance je nyní v České republice možné Katedře tance při Hudební a taneční fakultě AMU v Praze, v rámci vybraných oborů na JAMU v Brně a UFJP v Olomouci. Dále pak v zahraničí.
 - Mezi obory, jejichž metodologie se jako používá pro výzkum a popis systémů a modelů fungování tance patří filozofie, estetika a etika, příbuzné teatrologické a muzikologické obory, etnografie, antropologie a sociologie.
 - „Do dnešní doby se různé přístupy prolínaly a překrývaly a vytvářely nové metodologické postupy. Ještě ani dnes není zcela dotvořena vyhraněná disciplína, která by se věnovala celému komplexnímu studiu tance, nebo lépe řečeno, v mezinárodním měřítku chybí jednotící zaštiťující pojem, který by problematiku tanečního výzkumu uceleně shrnoval“ (Burešová, 2013).
 - V českém kontextu jsou etnochoreologie a taneční antropologie klíčovými rámci určující pohled na tanec jako projev kulturního vědomí. Etnochoreologie vychází z folkloristických a etnologických studií a ve svých počátcích soustředila na zkoumání především lidového tance, postupně se více věnuje tanečním fenoménům současnosti.

Vybrané přístupy k výzkumu jevištního tance (převzato a upraveno Burešová, 2013)

Strukturální analýza Rudolfa Labana

Nutnou podmínkou při výzkumu tance je vždy analýza dané taneční formy, která zůstává stěžejní částí tanečně vědních disciplín. Pokusy o zkoumání taneční formy vedly ve 20. století ke snaze o vytvoření metody pohybové analýzy, která by byla aplikovatelná na různé druhy tanečního projevu. Základem všech přístupů ke strukturální analýze tanečních forem se stalo rozložení pohybu na minimální pohybové jednotky. Jedním z dorozumívacích jazyků taneční analýzy se stala Labanova taneční notace, která pokročila nejdále v možnostech zapsat veškeré pohybové variace lidského těla do podrobných detailů tak, aby i tanečník z odlišného kulturního prostředí byl schopen odečíst co nejpřesněji konkrétní taneční formu. Její zápis i četba je však procesem velmi náročným a zdoluhavým, vyžaduje systematické profesionální školení, které zatím v českém tanečním prostředí není zcela dostupné, nicméně v zahraničí zcela běžné.

Sémantická analýza tance

Základ zkoumání pohybových vzorců z hlediska sémantiky položily práce etnochoreologů (v Evropě) a kulturních antropologů (v USA) v průběhu 60. let 20. století. Oba postupy vycházely z lingvistických teorií Ferdinanda de Saussura a Noama Chomského, pohybové analýzy Rudolfa Labana či sociální antropoložky Drid Williamsové a navázaly na teorii znaku Charlese Sanderse Pierce. Sémantická analýza tance je důležitým můstkem mezi poznáním taneční formy a tanečního kontextu. Způsob recepce významů zakódovaných v taneční výpovědi účastníky události je klíčovou složkou k výzkumu taneční komunikace a její funkce v kultuře společnosti. Mluvíme-li o komunikaci, automaticky předpokládáme přítomnost příjemce

- Výzkum tanečních antropologů vychází primárně z metod sociokulturní antropologie, jejímž cílem je poznání dané kultury na základě jejich kulturních, respektive tanečních projevů, ideálně metodou zúčastněného pozorování při terénním výzkumu.
- „Tanec je shodně argumentován jako nedělitelná složka dané kultury, jejíž začlenění do každodenního života společnosti odráží její kulturně společenské jevy a změny. Jako nonverbální umění lidského těla skrývá sílu intimního fyzického i uměleckého prožitku zároveň, a proto jsou jeho intuitivní výpovědi zřetelnější a „výmluvnější“, než verbální či hmotné umělecké projevy stejné kultury“ (Burešová, 2013).
- V druhé rovině je termín taneční výzkum označením tvůrčího přístupu, kterým autor či autorský kolektiv zpracovává téma či námět v rámci své konkrétní umělecké tvorby. Jedná se o moderní, respektive současný inspirační trend v rámci umělecké tvorby (nejen v tanečním a pohybovém umění) ctící komplexnost využití a vytěžení společenského potenciálu umělecké tvorby, který v sobě především živé umění ukrývá.

taneční výpovědi, nejčastěji obecnstva. Proto v mnoha případech nahlížíme na tanec jako na umění divadelní.

Tanec jako divadelní žánr

Divadelní tanec z hlediska sémantiky spadá pod drobnohled teatrologů a přes svá výlučná specifika v mnohém potvrzuje základní divadelní teorie. V průběhu tanečního výzkumu se pozornost badatelů obrací také na diváka. Nejen jako na příjemce umělecké výpovědi, ale také jako na motivaci tvůrců k umělecké tvorbě i jako na samou podstatu scénické taneční události. Jak už vyplývá z definice divadla jako takového, publikum je nedílnou součástí jeho existence. Je samozřejmé, že inscenační procesy dramát berou v potaz hypotetické recepce jednotlivých diváků či reakce celého obecnstva a obě strany jsou si vzájemně tohoto systému vědomy. Proces vnímání divadelního představení tedy závisí na schopnosti a ochotě diváka vnímat konkrétní specifický jazyk inscenace, který může do různé míry záviset na aktuální konvenci.

Současná taneční tvorba a současné pohybové divadlo se v dnešní době samo často označuje jako proces identifikace v problematice gender, rasismu, v etnických, národnostních, menšinových či náboženských otázkách. Vzhledem k tomu, že jeho tradice i současnost jsou dlouhodobě ovlivňovány politickou a ekonomickou situací, jedná se o zcela přirozený jev, vlastní i jiným uměleckým disciplínám. Společnost je tak sledovaná skrz taneční výzkum v konceptech komercializace, politizace, emancipace, globalizace, socializace. Každá kultura přistupuje k těmto společenským změnám jinak a odlišný je i způsob, jakým to odráží ve svém tanci. Pomocných metod pro zkoumání tance není nedostatek a každý taneční fenomén je možné nahlížet z mnoha různých úhlů pohledu.

Nástin vybraných zahraničních přístupů k taneční teorii

Německo má svůj přístup – Tanzwissenschaft (více např. <https://www.hfmt-koeln.de/studiengaenge/master-of-arts/master-of-arts-tanzwissenschaft/>)

Ve Švédsku (Stockholmu) se publikační teorie s praxí nepotkává. Pedagogové nepíší kritiky. Ve Francii se řeší teorie z pohledu současnosti i antropologie. (Dotlačilová 2022).

„Vzhledem k celosvětové společenské situaci se ke slovu stále více dostává neoddiskutovatelný spirituální aspekt tance, který je napojený v tradičních náboženských rituálech na práci a energií a konkrétní významy konkrétních pohybů. V nich lze komunikační specifika tance určitě také vnímat jako univerzální a jejich potenciál jako novou možnost pro budoucnost. Celosvětově je toto podchyceno díky Conseil International de la Danse CID při UNESCO, jenž provádí aktivní výzkum“ (Smugalová, 2022).

Problematické jevy v oblasti teorie a výzkumu tance

Dlouhodobě nepříznivé jevy a problematika vztahu mezi teorií a praxí v oboru současného tance a pohybového divadla patří mezi zásadní zjištění v rámci mapování stavu oboru:

- Vzájemná komunikace mezi teorií a praxí oboru je dlouhodobě nedostatečná. Teorie je odtržená od praxe, obor je rozdělený na různé směry a zájmy. Jako zásadní problém lze vnímat i vnitřní rozdělování teorie a kritiky jako dvě samostatné kategorie. Sjednocení oboru jako celku je tedy velmi žádoucí. Chybí definice, respekt i zázemí pro profesi tanečního teoretika. Profese je silně finančně i společensky podhodnocená, taneční praxí zcela opomíjená jako nepotřebná. Nejistota a nedostatečné profesní uznání způsobuje roztržičnost, která je v rámci taneční teorie značně oslabující a pro vzájemnou komunikaci mezi taneční teorií a praxí často i demotivující.
- Přitom v oboru je nedostatek fundovaných tanečních dramaturgů, tvůrci – choreografové se často vůbec nedokáží v taneční teorii orientovat. Chybí funkční metodologie pro taneční kritiku, absentují základní formulace, které by mohla pomoci artikulovat názory, uvažování o tématech, která je zpracovat, definovat smysl samotné tvorby, ať už v teoretické či praktické rovině. Přesto, že teoretických přístupů a informačních zdrojů je celá řada, často jsou dostupné pouze v cizích jazycích a u mnoha tanečních profesionálů absentuje povědomí o jejich existenci, možnost jejich vyhledání či schopnost jejich relevantního posouzení.
- V přirozeném prostředí umělecké taneční komunity oboru se citelně nedostává respektu k autoritám, a to jak na straně teoretiků, tak praktiků. To sebou přináší neustálé hledání jiných vzorů (v uměleckých či ne-uměleckých odvětvích kulturní činnosti nebo v zahraničních modelech), které však přenesením do prostředí české taneční scény už nejsou adekvátně funkční. Díky nedostatečné komunikaci mezi teorií

a praxí toto může často i způsobovat chaos, nepřehlednost informací či dokonce dezinformovanost na obou stranách

3.

Vybrané možnosti publikace v oblasti systémů a modelů fungování oboru teorie tance

Výstupy taneční teorie a tanečního výzkumu, které jsou určeny k veřejnému publikování lze nalézt v tištěné i virtuální podobě.

- Tiskem vychází několik periodik, nicméně přímo současnému tanci a pohybovému umění se věnují pouze dva tituly: Taneční zóna (vychází 2x – 4x ročně) a Speciál tanečních aktualit (vychází 1x ročně).
- NIPOS-ARTAMA je vydavatelem občasníku scénického tance Pam pam, který reflektuje amatérskou taneční scénu a nechává i prostor pro články zabývající se teorií pohybu, taneční pedagogikou a analýzou choreografie.
- Dále pak periodicky vychází dva časopisy, jejichž vydavatelem je Akademie múzických umění v Praze. Tyto se věnují uměleckému výzkumu v příbuzných oborech performativního umění: ArteActa (odborný recenzovaný časopis vychází od roku 2018 a zaměřuje se na soudobé performativní umění 20. a 21. století s důrazem na audiovizi, divadlo, hudbu, tanec a jejich interdisciplinární přesahy.) a muzikologii Živá hudba (věnuje se minimálně reflektovaným a problematickým tématům v oblasti v muzikologii a choreologii).
- Příspěvky z oblasti etnochoreologie a tanečního folkloru lze nalézt i v Národopisné revue. Tento časopis s dlouhou existenční tradicí vydává Akademie věd.
- Centrum experimentálního divadla vydává vlastní časopis s názvem CEDIT. Čtvrtletník byl založen v roce 2019 a je důležitým prostorem pro přemýšlení o divadle, umění, kultuře. <https://www.ced-brno.cz/cs/cedit/>.
- Občasnou reflexi současného tanečního dění lze nalézt i v nezávislém kulturním kritickém čtrnáctideníku A2, který organicky reflektuje i společenské dění a politiku, časopise Divadlo nebo Divadelní revue (vydavatel Divadelní ústav). Všechny tyto časopisy jsou dostupné pouze na vybraných místech, širší distribuce neexistuje.

- Veřejnosti přístupnější jsou internetové časopisy reflektující současné tanečním umění a speciální webové stránky či databáze mapující taneční prostředí v ČR.
- Mezi nejkomplexnější patří webový portál Taneční aktuality.cz – orientační bod ve světě tance, který provozuje stejnojmenná obecně prospěšná společnost. Svou webovou podporu má i Taneční zóna.
- Informace a reflexi aktuálního tanečním umění včetně teoretických článků lze nalézt na webu Opera Plus v sekci tanec.
- Méně seriózním internetovým časopisem o tanci je Taneční magazín.
- Databáze tance je portál, kde lze najít akce, příležitosti a profily lidí, míst a organizací ze světa tance a pohybu. Provozují také Taneční aktuality.cz a obsahuje i informace o dění (workshopy, konkurzy, inzerce) ze všech tanečních žánrů.
- Zlatý fond taneční tvorby scénického tance pro děti a s dětmi je umístěn na webu Dítě v tanci, jehož provozovatelem je NIPOS-ARTAMA.

Virtuální knihovna Vize tance je dostupná z tohoto odkazu https://drive.google.com/drive/folders/186Nj-q_bqRfPdopPOOHmANIQ7C3U8A07

Závěr

Rozvoj znalostí v oblasti nastavení systémů a modelů fungování oboru probíhal zejména v rámci pracovní skupiny Teorie tance, která se během řešení projektu sešla celkem 5x. Výstupem pracovní skupiny bylo na základě zjištěných poznatků vytvoření virtuální knihovny pro teorii, která je nyní dostupnou, udržitelnou a stále živou platformou pro uchovávání a sdílení informací https://drive.google.com/drive/folders/186Nj-q_bqRfPdopPOOHmANIQ7C3U8A07.

Prostřednictvím knihovny dochází k rozvoji znalostí v oblasti nastavení systémů a modelů fungování oboru jak v rámci profesionální taneční scény, tak i u širší odborné veřejnosti.

Odkaz na virtuální knihovnu je dostupný na stránkách Vize tance.

Ukázkou systémů a modelů fungování oborů je soubor projektových fiší, které představují různé přístupy a formy současného pohybového umění.

